

GTAMP 65.24.07
ЭОЖ 378.016

DOI 10.47649/vau.2021.v63.i4.06

Б.Т.Абыканова^{1*} , Ж.К.Салыкбаева¹ ¹Х.Досмухамедов атындағы Атырау университеті
Атырау қ., 060011, Қазақстан Республикасы
*e-mail: bakitgul@list.ru

МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТКЕ ДАЙЫНДЫҚТАРЫН ДАМУ КЕЗЕҢДЕРІ

Аңдатпа. Мақалада мұғалімнің инновациялық іс-әрекетінің дайындықтарын дамыту мәні, оның ерекшеліктері мен құрылымдық компоненттері көрсетілген. Инновацияға қатысты әртүрлі тұжырымдамалық көзқарастар талданады және мұғалімнің инновациялық іс-әрекеті оның табиғаты, жеке қасиеттері, кәсіби дайындығы және рефлексия қабілеті мен шығармашылық белсенділігіне байланысты болатындығын зерттеумен негіздейді.

Мақалада педагогиканың қазіргі алғышарттарына негізделген білімнің технологиялық және педагогикалық мазмұны моделіне негізделген құрылымды, педагогикалық технологиялық интеграцияланған орта ұсынылады.

Инновациялық іс-әрекет белгілі шеңбердің мәселелерін шешу қабілетімен ғана емес, сонымен қатар кез-келген сыртқы бақылаудан тыс мәселелерді іздеуге және шешуге мотивациялық дайындықпен де байланысты екендігі анықталды. Сондай-ақ, инновациялық іс-әрекет құрылымындағы маңызды және қажетті компонент мұғалімнің өзіндік сана-сезімі мен іс-әрекетін тану және талдау ретіндегі рефлексия болып табылады. Бүгінгі таңда мұғалімнің жеке басының психологиялық мәдениетін қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді. Осыған байланысты курстарда мұғалімге кәсіби шаршауды, депрессияны, неврозды жеңуге, «оның жақын, кәсіби даму аймағын», өсу перспективасын көруге көмектесетін арнайы курстар, психологиялық тренингтер және ойындар өткізіледі. Жұмыс істейтін «мектеп-зертхана» педагог тұлғасының психологиялық мәдениетін дамытуға қолайлы жағдай жасайды.

Негізгі сөздер: инновациялық процесс, білім сапасы, инновациялық іс-әрекет, кәсіби құзыреттілік.

Кіріспе. Мектеп-зертхана-инновациялық қызметті меңгергісі келетін, өзінің кәсіби қызметіне әр кезде өзгерістер енгізе отырып, бір мектептің мұғалімдерінің арнайы ұйымдастырылған тобы. Осыған байланысты курстарда мұғалімге кәсіби шаршауды, депрессияны, неврозды жеңуге, «оның жақын, кәсіби даму аймағын», өсу перспективасын көруге көмектесетін арнайы курстар, психологиялық тренингтер, ойындар өткізіледі. Жұмыс істейтін «мектеп-зертхана» педагог тұлғасының психологиялық мәдениетін дамытуға қолайлы жағдай жасайды. Зертхананың барлық қызметкерлерінің жұмысындағы проблемалық және шығармашылық бағыт кәсіби іс-әрекеттің мотивациясын оң өзгертеді, мұғалімнің рефлексивті жеке дамуына жағдай жасайды. Мақсатты тұжырымдауға байланысты мұғалімді даярлаудың белгілі бір аспектілері оның кәсіби қасиеттерін дамытудағы қажеттіліктеріне негізделіп отырып, өзектілігін арттырады. Зертхананың барлық қызметкерлерінің жұмысындағы проблемалық және шығармашылық бағыт кәсіби іс-әрекеттің мотивациясын позитивті түрде өзгертеді, мұғалімнің рефлексивті-жеке дамуына жағдай жасайды.

Әлемде болып жатқан өзгерістер оқытудың жаңа моделін жобалау мен енгізуді, оқытудың инновациялық технологияларын әзірлеу мен практикалық іске асыруды қажет ететін барабар әлеуметтік-педагогикалық жағдайлардың жасалуын негіздейді. Ғылыми-техникалық прогресті жеделдету, қазіргі қоғамдағы ақпараттық революция жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеудің жаңа тәсілдерін қажет етеді.

Оқу процесін ұйымдастырудың дәстүрлі педагогикалық тәсілдері мұғалімдер мен оқушылардың қоршаған әлемді тиімді, қарқынды білудегі қажеттіліктерін қанағаттандырмайды.

Білім беру жүйесінің құндылық бағдарын қайта қарау, оның субъектілерінің ойлауының нұсқалығы, инновациялық тәжірибелердің әртүрлілігі біліктілікті арттыру жүйесіне жаңа көзқараспен қарауға мәжбүр етті. Пән мұғалімінің білім мазмұнын толықтыруға негізделген мұғалімді даярлаудың қалыптасқан тәсілі педагогты даярлаудың әлеуметтік - мәдени тапсырысқа, мектепті реформалау міндеттеріне сәйкес келуі үшін қажетті, бірақ жеткіліксіз болып қала береді. Жаңа типтегі мұғалімді даярлаудың өсіп келе жатқан қажеттілігі бұл үшін арнайы ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдай жасаудың мақсатына әкелді. Оқу процесінде технологияларды қолдану мұғалімнен технология саласындағы құзыреттілікті талап етеді. Қазіргі білім беру мазмұны жаңарып, оқытудың білік дағдыларын қалыптастыру керек. Осылайша, аналитикалық ойлау стилі бар, оқу процесін жетілдіруге бағытталған, заманауи педагогикалық технологиялардың кең спектрін білетін, сынып оқушыларының ерекшеліктері мен өз мүмкіндіктерін ескере отырып, олардың ең тиімдісін таңдай алатын, технологияның трансляциялық негізіне ғылыми негізделген өзгерістер енгізе алатын мұғалімдерге қажеттілік артып келеді [1].

Оның өзектілігі оқыту мазмұнының жаңаруына, инновациялық технологиялар, әсіресе ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) арқылы іске асырылатын оқытудың белсенді әдістерінің айтарлықтай дамуына және енгізілуіне байланысты болады. Ақпарат ағынының ұлғаюымен, әсіресе ғылыми-техникалық революция кезеңінде адамзат оның оқу процесінде уақытылы көрінуін қажет етеді. Ақпараттық технологияларды қолдана отырып, оқу материалының мазмұнын, оның көрнекілігі мен қол жетімділігін арттыруға ықпал етеді. Біліктілікті арттыру институты курстары тыңдаушыларының сұраныстарын зерделеу олардың пәндік салада ғана емес, сонымен қатар білім беру практикасына енгізілетін техникаларды, технологияларды, инновацияларды игерудегі әртүрлі қызығушылықтарын көрсетеді.

Біліктілікті арттыру институты ай сайынғы курстарда оқитын мұғалімдердің инновациялық қажеттіліктері туралы деректерді талдау сұранысы неғұрлым жоғары болса, соғұрлым ол курстық дайындыққа қанағаттанатынын көрсетеді. Педагогикалық қызметкерлердің түрлі топтары оқу жоспарларына белгілі бір түзетулер енгізуді ұсынады[2].

Зерттеу материалдары мен әдістері. Біліктілікті арттыру институты кафедралары мен зертханалары жүйелі түрде жүргізетін сауалнама нәтижелерінің қажетті көрсеткіштерін қолданып көрейік.

1. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру курстарына қатысудың жетекші себептері, ең алдымен, кәсіби білімді жаңартуға ұмтылу (96%); мұғалім мен оқушылар қызметін ұйымдастырудағы жаңа әдістер мен технологияларды меңгеруге қызығушылық таныту (88%) болып табылады. Педагогтың өзін-өзі дамыту, өзін-өзі көрсету мотивтері басым (82%).

2. Сауалнамадан өткізілген сабақтың жетістігі курс тыңдаушыларымен таңдалған оқу жұмысының формасына байланысты екенін көруге болады (1-кесте).

1-кесте. Педагогтердің біліктілігін арттыру нәтижелері

№ п/п	Сабақ түрі	Сабақтың нәтижелері
1.	Дәріс	78
2.	Инновациялық бағыттағы мектептерге бару (педагог-экспериментаторлардың ашық сабақтары, оқытудың жаңа әдістерімен, технологияларымен танысу)	94
3.	Курстардағы практикалық сабақтар: - мазмұнды пәндік салада жаңа тәсілдерді меңгеру бойынша практикумдар; - тренинг; - іскерлік ойындар.	28 40 51
4.	Мектеп жұмысының өзекті мәселелері бойынша ғылыми-	23

	практикалық конференциялар	
5.	Дөңгелек үстелдер, пікірталастар	33
6.	Шағын топтардағы шығармашылық жұмыс	42
7.	Жеке кеңестер	21
8.	Оқушыларды оқытуда жаңа тәсілді меңгеру бойынша «мектеп-зертханада» практикалық сабақтар	93
9.	Базалық «мектеп-зертханада» коммуникативтік өзара оқыту технологиясының жаңа әдістемелерін меңгеру бойынша педагогтерді тағылымдамадан өткізу	82
10.	Мектептегі ашық есік күндері (оқыту технологиясының жаңа тәсілдері)	84
11.	Педагогикалық жетістіктер видеосы	11
12.	Ғылыми-практикалық семинарлар	18
13.	Рефераттар	5
14.	Зерттеу жұмысы	8

Жоғарыда айтылғандай, педагогтар дәрісте ақпарат алуға (78%) және инновациялық мектептердегі практикалық сабақтарға, ашық есік күндеріне, тағылымдамаға және т.б. қатысуға міндетті (тиісінше: 94%, 84%, 82%). Мектептің инновациялық тұрғыдан өзгеруіне ықпал етуі үшін, мұғалімнің дайындыққа деген аса қажеттілігін сипаттайды [3].

«Мектеп-зертхана» мұғалімді инновациялық қызметке даярлаудың негізі ретінде қарастыра отырып, біз осы арқылы біліктілікті арттыру жүйесіне маңызды қосымша құрылымдық элементті қосамыз, курс тыңдаушыларын нақты жаңа мектеп практикасы жағдайында инновациялық қызметке табиғи түрде енгіземіз. Біліктілікті арттыру курстарын елемей, керісінше-оларды мектеп жағдайында инновациялық қызметке мұғалімнің арнайы дайындығын талдай отырып, біз кешенді дайындық нұсқасын жасаймыз («мектеп-зертхана» базасында арнайы дайындықпен біліктілікті арттыру курстары).

Тұтас дайындық кешеніне мыналар кіреді: психологиялық-педагогикалық аспект: мұғалімнің психологиялық-педагогикалық мәдениетін қалыптастыру (қажетті психологиялық-педагогикалық білім, дағдылар); инновациялық-дидактикалық-педагогикалық инновацияның маңызды сипаттамасын түсіну; оны дидактикалық қамтамасыз ету, әдістемелік жабдықтау қажеттілігі, сондай-ақ ұйымдастырушылық, басқарушылық тәсілдер; кәсіби - мәдени-педагогтің одан әрі жеке-жеке дайындығын кәсіби қызметтің дидактикалық әдістері мен мәдени әлеуеті негізінде құру; валеологиялық-педагогикалық ойлауды мұғалімдер мен оқушылардың физикалық, психологиялық, рухани, адамгершілік-эстетикалық денсаулығын сақтауға бағыттау [4].

Инновациялық- дидактикалық аспектінің алты кезеңі:

1 кезең (ақпараттық-дайындық):

а) инновация идеяларын ұғынуы - мектеп мұғалімдерінің коммуникативтік өзара оқыту технологиялары;

ә) оқытудың осы технологиясының негізгі әдістемелерін өңдеу бойынша іс-әрекеттік процедура (практикалық сабақтар, тренингтер, іскерлік ойындар және т.б.).

2 кезең (ұйымдастырушылық-дайындық):

а) өзара оқытудың коммуникативтік технологиясы идеясын тасымалдаушы-мұғалімдердің бастамашыл тобын құру;

ә) «мектеп-зертхана» жағдайында осы инновация теориясы бойынша бастамашыл топ мұғалімінің (зертхана қызметкерлерінің) қарқынды курстық даярлығы.

3 кезең (апробациялық-дайындық).

Алынған теориялық білімді нақты оқу тәжірибесінде оңтайлы пайдалану.

Алғашқы үш кезең мұғалімдермен олардың инновациялық таңдауын анықтайтын арнайы пропедевтикалық жұмысты қамтамасыз етеді. Мұғалімнің негізгі инновациялық дайындығы оған оқу мазмұнын, технологияны, инновацияны таңдауда өзін-өзі анықтауға мүмкіндік береді. Сондықтан, осы кезеңдердегі мұғалім үшін маңызды қадам-бұл инновацияда өзін-өзі анықтау және ұғымдарды, заңдарды, тәуелділіктерді, заңдылықтарды және т.б. бөліп көрсете отырып, оқу мазмұнын құрылымдау процесіне қатысу; инновациялық принциптер негізінде дәстүрлі оқыту мен өзара оқыту технологиясының қайшылықтары жаңа технологиялардың негізгі әдістемелерінің сипаттамасы [5].

Оқу мазмұнын құрылымдауда тұтас бөлік пен бөліктердің ара қатынасы негіз болып табылады. Әрбір жеке бөлік толық дидактикалық бірлік болып табылады және барлығы бірге осы инновацияның тұтас теориялық мазмұнын құрайды. Осы кезеңдер аясында мұғалімді инновациялық қызметке дайындауда құрылымдаудың негізі теориялық және практикалық оқу мазмұнының оңтайлы ара қатынасы болып табылады. Екінші жағынан, теорияны түсіну және жаңа технологияның негізгі әдістерін сапалы практикалық іске қосу қажет.

Осылайша, пропедевтикалық кезеңдегі маңызды сәті кезең-кезеңмен дамытушылық дайындықтың мұғалімнің игеруі керек нәрсені түсінуі болып табылады: өзін-өзі таңдау және анықтау, өз іс-әрекеттерін жобалау, инновациялық процеске қатысу қабілеті, оқу материалын, теориялық және практикалық оқу мазмұнының тұтас және бөліктердің ара-қатынасын ескере отырып құрылымдау; жеке сабақ емес, бірқатар оқу сабақтарын жоспарлау, «мұғалім-оқушы», «оқушы-оқу материалы», «оқушы-оқушы» дидактикалық қатынастарын жаңаша модельдеу. Осы кезеңдерде инновацияны мектеп тәжірибесіне айналдыруға дайындық жұмыстары жүзеге асырылады және сонымен бірге оны тарату өзекті болып табылады [6].

Келесі үш кезең мұғалімнің инновациялық қызметке кезең-кезеңімен дамуын анықтайды.

4 кезең (рефлексивті-конструктивті).

Атқарылған жұмыс бойынша рефлексивті сабақтар өткізу; инновациялық қызметті ұғынуда рефлексивті тәсілді жүзеге асыру міндетті болып табылады. Жеке оқу жағдайлары мен жаңа технологиялық әдістерді модельдеу қажет. Инновациялық оқу жоспарларын, бағдарламаларын және түзету т.б. Бұл кезеңде мұғалім инновацияны практикаға түрлендіруді жүзеге асырады: жаңа технология әдістерін сынақтан өткізеді; инновациялық процесті ұйымдастырады және басқарады; инновация әдістерін өзгертеді және жаңартады; инновацияны енгізудің оң нәтижелерін болжайды; инновациялық оқыту жағдайында мектеп оқушыларының денсаулығын сақтауға байланысты проблемаларды анықтайды және шешеді; пікірлес әріптестерімен оң қарым-қатынас орнатады; «тұйық жағдайлардан» шығу, қиындықтарды, сәтсіздіктерді жеңу және т.б. сындарлы шешімдер қабылдайды; инновациялық оқу сабақтарын және осы инновациямен айналысатын әріптестерінің тәжірибесін зерттейді.

5 кезең (жобалау және болжау).

Жаңа технология жағдайында оқытудың үш сатылы моделін құру:

- «көлденең» (I-саты);

- «тігінен» (II саты);

- әр түрлі жастағы оқу тобында оқытуды құру және ұйымдастыру бойынша дайындық жұмыстары жүргізілді.

I сатыда инновациялық технологияның «көлденеңінен» әдістемелерін іске қосуды жүзеге асыра отырып, жас педагогтар жұмыс істейді.

II сатыда іске қосу «тігінен» жүзеге асырылады. Мұнда I сатыда практикалық жұмыс тәжірибесі бар педагогтар жұмыс істейді, яғни инновациялық технологияның негізгі әдістемелерін пайдалана отырып, балаларды оқыту процесін ұйымдастыра алады және балаларды жеке оқу жоспарлары бойынша оқытуды ұйымдастыруды игере бастайды.

III сатыда педагогтар «әртүрлі жастағы топ» іске қосылғанда инновациялық процесті ұйымдастыруды жалғастыруда. Осы кезеңде жұмыс істей отырып, мұғалімдер теориялық

тұрғыдан жақсы және іс жүзінде коммуникативті өзара оқытудың инновациясының негізгі әдістеріне сәйкес дайындалуы тиіс, оқу материалын құрылымдау технологияларын игеруі және оны бірқатар оқу сабақтарына жоспарлауы керек [7].

Іс жүзінде оқытудың осы сатыларында оқытудың үш сатылы моделі игеріледі («көлденең»; «тігінен»; «әр түрлі жастағы оқу тобында оқытуды құру және ұйымдастыру»).

6 кезең (сараланған-мазмұнды).

«Мектеп-зертхана» педагогтерімен инновациялық жұмыс оқыту сатыларының мақсатына және жаңашыл педагогтардың мүмкіндіктеріне, қажеттіліктеріне, олардың инновациялық қызметтегі табыстылығына сәйкес сараланған түрде құрылады.

Мұғалімді даярлаудың практикалық бөлігінде оқу мазмұны бұрын зерттелген негізгі инновациялық әдістермен жабдықталып, тиісті әдістемелік және дидактикалық материалдар іске қосылады. Практикалық бөлімнің негізі оқытудағы байланыс антологиясы болып табылады; бастапқы кезеңде және осыған байланысты қарым-қатынастың әртүрлі құрылымдары кеңінен қолданылады: жанама байланыс, тұрақты құрамның жұптарында, топтық (тұрақты және ауыспалы құрам), сондай-ақ ауыспалы құрамның жұптарындағы табиғи байланыс.

Педагогтердің оқу сабақтарын ұйымдастыру осы технологияның әртүрлі әдістемелері арқылы жүзеге асырылады. Оқу іс - әрекетінің түрлері бойынша «жиынтық» және «тұрақты» топтардың есебінен: жаңасын зерттеу, сондай-ақ белгілі нақтылау, талқылау, пысықтау немесе бақылау. Әр уақытта бұл топтардың жұмыс істеуі ерекше түрде қамтамасыз етіледі, атап айтқанда: коммуникативті өзара оқытудың инновациялық әдістерін арнайы «іске қосу» арқылы жүргізіледі. Бұл сізге сабақтарды ұйымдастыруға мүмкіндік береді, сондықтан сабақтың әр қатысушысы белсенді жұмыс істейді. Осының арқасында оқыту субъектілері өзін-өзі ұйымдастыру, басқару және танымдық іс-әрекетін реттеу дағдыларын қалыптастырады [8].

Бесінші және алтыншы кезеңдерде инновациялық тәжірибе қалыптасады, оны мұғалім таратады: ол өзінің инновациялық жұмыс тәжірибесін талдаумен айналысады; осы инновацияны мектеп практикасына енгізумен байланысты мәселелерді талқылауға белсенді қатысады; семинарларға, дөңгелек үстелдерге, ғылыми- практикалық конференцияларға қатысады; жариялауға материал дайындайды (тезистер, мақалалар және т.б.); өзінің инновациялық тәжірибесін жүйелейді, инновациядағы өз қызметінің тәсілдері мен нәтижелерін тіркейді және т.б.

Кезеңдік даярлау барысында «мәліметтерден» «білімге» көшу жүзеге асырылады, бұл оның технологиялығын қамтамасыз етеді. Мұғалім инновация туралы ақпаратты және практикалық іс-әрекетте айқын көрінетін маңызды ерекшеліктерді игеруді толықтырады (ұғымдар, фактілер, компоненттер жиынтығы), яғни, оқу және технологиялық мазмұнның белгілі бір құрылымдық бөлігін бөлу процесі жүреді. Инновацияның маңызды білімі анықталады-ұғымдар, фактілер, компоненттер және т.б. арасында бар байланыстарды құру процесі. Мұғалім оқу мазмұнының құрылымында қарым-қатынас орнату қабілетін игереді, өзара жауап беруді диалектикалық түрде құруды үйренеді.

Мұғалімдердің курстық дайындығындағы коммуникативті өзара әрекеттесу технологиясын келесідей ұйымдастыруға болады. Әрбір мұғалім инновация туралы ақпаратты жеке ұйымдастырушылық түрде игереді (құрылымдауды жүзеге асырады); ақпаратты білімге айналдыру, яғни бар байланыстардың, тәуелділіктердің барлық түрлерін құру процесі келесі топтық жұмыста (кіші топта, жұпта, ауысымдық құрамда және жеке жұмыспен аяқталуы мүмкін) толығымен жүзеге асырылады және түзетіледі. Оқу сабағының осы түрін ұйымдастыру тәжірибесі мұғалімдерді түсіну негізінде оқытуда өз іс-әрекеттерін жобалауды үйренетін процедураны оқыту қажеттілігін көрсетеді. Бұл инновациялық білім беру қызметін қалыптастырудың қажетті шарты болып табылады. Тәжірибе топтардағы байланыс арқылы кейінгі рефлексияны жүзеге асырудың қажеттілігі мен сәттілігін растайды [9].

Инновациялық теорияны зерттегеннен кейін дәріс теориялық курсының тақырыбымен тығыз байланысты осы технологияның басқа әдістерін игеру бойынша әртүрлі практикалық

сабақтар өткізіледі. Мұғалім алған теориялық білімдерін, әдістемелік тәсілдерін бекітеді және ең алдымен іс-әрекеттің жаңа тәсілдерін меңгереді. Мысалы, практикалық сабақтарда тапсырма беріледі: дәстүрлі өткізілетін сабақтың сабақ жоспарын құру, оны толықтыру, түзету және жоспар құру, пәннің функциясын күшейте отырып, жаңа жоспар құрастыру, мұғалімнің «мұғалім-оқушы», «оқушы - оқу материалы», «оқушы-оқушы» қарым-қатынаста тұлға аралық қарым-қатынас құру қабілетінде, қарым- қатынастың модельдеу нұсқаларында, ынтымақтастықта көрінуі мүмкін. Жұмыс тобында барлық қатысушылардың жағымды эмоционалды көңіл-күйі қалыптасады. Жеке және ұжымдық ойлау әрекеті жағдайында әр қатысушының процессуалдық қызметі модельденеді. Мұндай практикалық сабақта мұғалімдердің жұмысын әртүрлі жолдармен ұйымдастыруға болады. Сабақтардың бірін ұйымдастыру алгоритмін қарастырыңыз:

1. Бастапқыда әр мұғалім тапсырмамен жеке жұмыс істейді, оқу жоспарының өзіндік нұсқасын қарастырады.

2. Әріптесімен жұпта оқу жоспарының әртүрлі нұсқаларына ие бола отырып, (талқылау, салыстыру, ақпарат алмасу, нақтылау, түзету және т.б. нәтижесінде) олар оның ең оңтайлы нұсқасын табады.

3. Басқа әріптесімен жұпта (ауыспалы құрам жұпта) бұрынғы әріптесімен түзетілген жоспардың ұқсас талқылауы қайтадан өткізіледі. Талқылауды басқа әріптестермен де жалғастыруға болады (сол алгоритм бойынша).

4. Топтағы жалпы талқылау (қорытынды).

5. Топтардан сөз сөйлеу.

Оқу сабағының осы үзіндісінде барлық төрт ұйымдастырушылық форма қолданылады: жеке, жұптық, жұптық-ауысымдық құрам, топтық жұмыс.

Нәтижесінде курс тыңдаушыларының барлық тобынан пысықталған технологияның арқасында оқытушының басшылығымен оқу сабақтарында технологияны «іске қосуды» бастауға қабілетті педагогтар тобы айқындалады. Бұл жағдайда мұғалімді инновациялық практика жағдайында қарқынды оқытуға мүмкіндік беретін басқа оқу жоспарына көшу жүзеге асырылады. Бұл оқытудың келесі кезеңін құрайды. Мұғалім рефлексивті қызмет аясында осы инновация бойынша алған білімдерін тәжірибеде одан әрі сынайды. Мұғалім бұл технологияны арнайы процедурасыз (жеке) игере алады, яғни теорияны барлық әдістерді өз бетінше оқып, оларды іс жүзінде практикада сынап көреді. Алайда, кез келген технологияны меңгеру, біздің ойымызша, белгілі бір инновация қағидаттарына негізделген мұғалімдердің өздерін оқытуда міндетті түрде бейімделуді болжайды. Мұғалім өз тәжірибесінде әртүрлі қарым-қатынастарды жаңаша құруды үйренеді, өзіндік жұмыс әдістерін игереді, өзін-өзі және өзара бақылауды жүзеге асырады. Мұғалім осы технологияның белгілі бір әдістерін оқу мақсаттарына сәйкес таңдауға, оқу материалының ерекшеліктеріне назар аударуға, белгілі бір оқу құралдарының жиынтығына ие болуға және ең бастысы оқушылардың мүмкіндіктері, қажеттіліктері мен қабілеттерін ескере отырып, олардың қажеттіліктері мен тілектерін қанағаттандыруға үйренеді.

Алтыншы кезеңде мұғалім инновацияны дамыту бойынша тәжірибе жинақтайды. Ол өзінің инновациялық тәжірибесін сипаттайды, оның оң нәтижелерін алу тәсілдерін белгілейді және ашады, сәтсіздіктерді талдайды; Инновациялық тақырыптағы басқа педагогтар үшін ашық сабақтар береді; «Ашық есік күндерін» өткізуге инновацияны көбейтуге байланысты түрлі іс-шараларға қатысады; Біліктілікті арттыру институты курстарының тыңдаушы-педагогтарының тағылымдамасын өткізеді, студенттердің педагогикалық практикасын жүзеге асырады және т.б.

Рефлексивті операцияларды жүзеге асыру (инновациялық процеске дейін, кейін және кезінде) кезең-кезеңмен дамытушы зерттеу қызметінің құндылығы болып табылады. Бұл шығармашылық жұмыс істейтін мұғалімнің белгілі бір нормасына айналады. Осылайша, «болашақты» болжай отырып, өзінің болашақ қызметін құрып, жобалай отырып, мұғалім инновацияны дамытудағы өзін-өзі жылжыту бағыттарын анықтайды.

Инновацияны игеру процесі дегеніміз өз іс-әрекетін қоғамдағы өзгерістерге сай бейімдеу, пәнаралық байланысты дамыту және дүние танудағы субъектінің жан-жақты ұғым жүйесін қалыптастыру, т.б. Яғни, қоршаған ортаның қоғамның даму сатысына әсерін зерттеу, табиғат құбылыстары заңдылықтарын ғылыми тұрғыдан қорытындылау, өмірдің қажеттілігіне жарату, негізінен алғанда білімнің мазмұны мен құрамына жаңашылдық көзқарасты талап етеді.

Инновация - бұл қызметтің кез-келген саласында оның тиімділігін арттыру бойынша іргелі, қолданбалы зерттеу, тәжірибелік-конструкторлық жұмыстардың формаланған нәтижесі. Инновация «өнертабыс» ұғымына жақын, өйткені бұл тиімділікті арттыруға мүмкіндік беретін, бұрын қолданылған сапалық сипаттамалардан ерекшеленетін, үлгі түріндегі жаңа ғылыми идеяның дамуының нақты нәтижесі.

Инновациялық процесс - бұл ғылыми білімді инновацияға айналдыру процесі, оны инновация идеядан белгілі бір өнімге, технологияға немесе қызметке дейін жететін және іс жүзінде қолдану арқылы таралатын оқиғалардың тізбекті тізбегі ретінде қарастыруға болады. Педагогикалық процесте инновация оқыту мен тәрбиенің тәсілдері, түрлері мақсаты мен мазмұнын, мұғалім мен оқушының бірлескен қызметін ұйымдастыруға жаңалық енгізуді білдіреді.

Білім сапасы дегеніміз – білім алып отырған шәкірттің немесе мектеп бітірушінің білім алу арқылы әзірлігінің сапасы мен білім беру қызметінің сапасын қамтитын түсінік.

Инновациялық іс-әрекет дегеніміз - мұғалімнің жаңашыл идеяларды, жаңашыл әдіс-тәсілдерді өз кәсіби тәжірибесіне, балалардың білім дәрежесінде байланысты енгізуін айтамыз.

Кәсіби құзыреттілікке - тұлға маманның интегративті сапалар, білім, шеберліктер және дағдылар жүйесін, типтік міндеттерді шешу амалдарын талдау жатады. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру тұлғаның әртүрлі қасиеттерінен, оның негізгі қайнар көзі оқу және субъективті тәжірибесі болып табылады. Кәсіби құзыреттілік үнемі ұмтылысты жетілдіруді сипаттайды.

Нәтижелер және оларды талқылау. Практикалық зерттеу барысында педагогтың инновациялық қызметке кезең-кезеңімен әзірлейтін көрсеткіштерінің жиынтық тізбесі және «мектеп-зертхана» педагогтерінің өнімді қызметінің дәрежесін анықтады (мұғалімнің трансформациядан трансляциялауға және одан инновацияларды тираждауға сәтті көшуі (2-кесте).

Кестеде кезең-кезеңмен дамытушылық дайындық барысында «мектеп-зертхана» педагогтерінің өнімді қызметінің нәтижелері берілген [10].

2-кесте. Өнімділік дәрежесін анықтаудың жиынтық деректері «мектеп-зертхана» педагогтарының қызметі (%)

Тәжірибеге инновацияны енгізеді (трансформациялайды)		Өнімді әрекет етеді
1.	Жаңа технология әдістемелерін апробациялайды	98
2.	Инновациялық процесті ұйымдастырады және басқарады	86
3.	Инновация әдістемесін түрлендіреді және жаңғыртады	60
4.	Инновацияны енгізудің оң нәтижелерін болжайды	54
5.	Инновациялық оқыту жағдайында оқушылардың денсаулығын сақтауға байланысты проблемаларды анықтайды және шешеді	86
6.	Инновациямен танысу кезінде пікірлес әріптестермен оң қарым-қатынас орнатады	80
7.	«Тұйық жағдайлардан» шығу, қиындықтарды, сәтсіздіктерді еңсеру және т.б. сындарлы шешімдер қабылдайды.	43
8.	Инновациялық оқу сабақтарын талдайды	40
9.	Инновациялық үдерістің мониторингін жүзеге асырады	41

10.	Инновациямен айналысатын әріптестерінің тәжірибесін зерттейді	94
Барлығы:		73,4
Инновациялық тәжірибе идеяларын жеткізеді (таратады)		
1.	Инновация идеяларын басқаларға жеткізеді	64
2.	Инновациядағы жұмыс тәжірибесін талдаумен айналысады	56
3.	Инновация мәселелері бойынша “дөңгелек үстелдерге”, пікірталастарға және т.б. белсенді қатысады	78
4.	Осы инновация мәселелері бойынша ғылыми-практикалық конференцияларға, семинарларға белсенді қатысады	44
5.	Жариялауға материалдар дайындайды (конференцияға тезистер). Коммуникативті өзара оқыту технологиясын енгізудің әр кезеңінде мұғалім ақпарат жинайды - инновациялық оқу процесін құруға және өзінің педагогикалық қызметіне байланысты фактілер; сонымен бірге апробация және рефлексивті - конструктивті қызмет кезеңінде пайда болған олардың арасындағы көрінетін байланыстарды орнатады; өзінің алғашқы апробациялық тәжірибесін (жинақтар, мақалалар және т.б.) өзінің түсіну, қолда бар ақпаратты түсіну деңгейінде талдайды.	36
6.	Инновациялық процеске қатысты мәселелер бойынша педагогикалық кеңестердің шешімдерін, зертхана отырыстарын дайындауға қатысады	38
Барлығы:		54

Қорытынды.

Білім беру жүйесінің мамандарын даярлаудың көп деңгейлі жүйесіне көшу жағдайында мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетке дайындықтарын дамыту кезеңдерін арнайы білім беру жүйесінің талаптарына және білім алушылардың білім беру қажеттіліктеріне сәйкес күйі өзекті болып отыр.

Жаңа технологияның педагогикалық идеясын сынап отырып, мұғалім қалыптасқан жағдайға байланысты ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізе бастайды (оқу процесінің барысын талдайды, диагностикалайды, жобалайды және түзетеді).

Инновацияны тестілеу процесі мұғалімді рефлексивті позицияға қоятын және инновациялық қызметте туындайтын қиын жағдайлардан шығу қажет болған кезде шешім қабылдауға негіз болатын кезең-кезеңмен жүзеге асырылмай қалмауы мүмкін емес. Бұл өз кезегінде оқу сабақтарындағы әртүрлі жағдайлардың арнайы дизайнын игерумен байланысты. Инновацияны игерудің әр кезеңінде мұғалім өзінің практикалық инновациялық қызметі үшін қажетті зерттеу дағдыларын игеруге мәжбүр болады, бұл инновацияның сәттілігіне байланысты.

Біліктілікті арттыру институтында білім беру жүйесін жаңғырту күн тәртібінде білім беру процесін жүзеге асыруға қабілетті мұғалімдердің білім сапасын арттыру міндеті тұр. Осыған байланысты болашақ мұғалімдерді ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға даярлаудың теориялық негіздері айқындалды, жүргізілген тәжірибелік-эксперименттік зерттеу нәтижелері мынадай тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді. Мұғалімнің инновациялық дайындығын қалыптастырудағы мұғалімнің өзін-өзі дамытуы инновациялық қызметтің мақсаты мен мазмұнын белсенді түсінуді талап етеді. Мұғалім инновациялық қызметке не кіретінін дұрыс ажырата білуі керек. Себебі, мұның бәрі- мұғалім-жасаушы, іске асырушы. Инновациялық дайындыққа ие ғылыми ізденуші мұғалім үздіксіз ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асырады, педагогикалық қызметті кәсіби түрде қарастырады, оны әдістемелік түрде өзгертеді, шығармашылығының арқасында жоғары деңгейде жүзеге асырылатын технологиялық операцияларды жүйелейді, инновациялық қызметтің жетістіктері мен кемшіліктерін зерттейді, себептерін ашады, оның тәжірибесінен туындаған инновациялық технологияларды ғылыми негіздейді. Инновациялық технологиялар бойынша оқытудың әдістемелік жүйесі сапалы нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік беретін танымдық қызмет түрлерінің мазмұнымен тікелей байланысты. Сондықтан оқу процесіне инновациялық

әдістерді енгізу танымдық іс-әрекет түрлерінің мазмұнын, белгілі бір деңгейдегі белсенділікті қамтиды. Осы екі процестің сапалы өзара әрекеттесуінің нәтижесінде оқытудың негізгі инновациялық формалары анықталады, олар оқушының өз ісіне деген сенімін, жауапкершілік сезімін, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру мақсатын жүзеге асыруға жағдай жасайды.

Осылайша, «мектеп-зертхана» педагогтерінің өнімді қызметінің дәрежесін анықтау деректерін талдау педагогтердің 73,4% - инновацияны практикаға сәтті түрлендіретінін, 54,3% - трансляциялай алатынын (инновациялық тәжірибені жеткізе алады және айта алады), 54% - тираждай алатынын (ашық сабақтар өткізу, курс тыңдаушыларымен әңгімелесу, консультациялар өткізу, тәжірибені жариялау) көрсетті.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Васильева Е.Н. Технология коллективного обучения: Инновационная педагогическая деятельность. Алматы: 2019. 70-73 с.
- 2 Васильева Е.Н. Теория и практика подготовки педагога к инновационной деятельности в системе повышения квалификации: Монография. М.: 2018. 78-79 с.
- 3 Абыканова Б.Т. Инновационные методы обучения физике. Монография. Атырау, 2019. 16-20 с.
- 4 Вершловский С.Г. Педагог эпохи перемен, или Как решаются сегодня проблемы профессиональной деятельности учителя. М.: 2002. 11-13 с.
- 5 Дьяченко В.К. Развивающее обучение и новейшая педагогическая технология. Красноярск, 1998. - 80 с.
- 6 Муштавинская И.В. Технология развития критического мышления на уроке и в системе подготовки учителя. Санкт-Петербург, 2009. 10-15 с.
- 7 Васильева Е.Н. Организационно-педагогические условия подготовки учителя в ИПК РО к инновационной деятельности. Красноярск, 2001.-193 с.
- 8 Турабаева А. Мектеп мұғалімдерінің инновациялық біліктіліктерін жетілдіру. Қызылорда, 2013. 13-14 б.
- 9 Бұзаубақова К. «Қазақстан мектебі» журналы № 4, 2009. 30-33 б.
- 10 Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – А.: Білім, 2008. -176 б.

ЭТАПЫ РАЗВИВАЮЩЕЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В статье раскрыта сущность инновационной деятельности учителя, ее особенности и структурные компоненты. Анализируются различные концептуальные подходы к инновационной деятельности. Исследование обосновывается на инновационной деятельности учителя, его личностными качествам, профессиональной готовностью и способностью к рефлексии и творческой активности.

В статье предлагается структурированная, педагогически технологически интегрированная среда, основанная на модели технологически педагогического содержания образования, основанной на современных предпосылках педагогики.

Установлено, что инновационная деятельность связана не только со способностью решать проблемы определенного круга, но и с наличием мотивационной готовности к поиску и решению проблем вне какого-либо внешнего контроля. Также важнейшим и необходимым компонентом в структуре инновационной деятельности является рефлексия как знание и анализ собственного сознания и деятельности учителя. Особое внимание сегодня уделяется формированию психологической культуры личности педагога. С этой целью на курсах проводятся спецкурсы, психологические тренинги, игры, помогающие педагогу преодолеть профессиональную усталость, депрессию, неврозы, увидеть «зону его ближайшего, профессионального развития», перспективу роста. Благоприятные условия развития психологической культуры личности педагога создает функционирующая «Школа-лаборатория».

Ключевые слова: инновационный процесс, качество образования, инновационная деятельность, профессиональная компетентность.

STAGES OF DEVELOPMENTAL TRAINING TEACHERS' COMMITMENT TO INNOVATION

Abstract. The article presents the essence of the innovative activity of the teacher, its features and structural components. Various conceptual approaches to innovation activity are analyzed and the research proves that the

innovative activity of a teacher is determined by his nature, personal qualities, professional readiness, the ability to reflect and creative activity.

This article proposes a structured, pedagogically technologically integrated environment based on a model of technologically pedagogical content of education based on modern prerequisites of pedagogy.

It is established that innovative activity is associated not only with the ability to solve problems of a certain circle, but also with the presence of motivational readiness to search and solve problems outside of any external control. Also, the most important and necessary component in the structure of innovative activity is reflection as a knowledge and analysis of the teacher's own consciousness and activity. Special attention is paid today to the formation of the psychological culture of the teacher's personality. In this regard, special courses, psychological trainings, games are held at the courses, which help the teacher to overcome professional fatigue, depression, neuroses, to see the "zone of his immediate, professional development", the prospect of growth. Favorable conditions for the development of the psychological culture of the teacher's personality are created by a functioning "School-Laboratory".

Key words: innovative process, quality of education, innovative activity, professional competence.

References

- 1 Vasilyeva E.N. Technology of collective learning: Innovative pedagogical activity. Almaty, 2019. 70-73 p.
- 2 Vasilyeva E.N. Theory and practice of teacher training for innovation in the system of advanced training: Monograph. M., 2018. 78-79 p.
- 3 Abykanova B.T. Innovative methods of teaching physics. Monograph of Atyrau, 2019 16-20 p.
- 4 Vershlovsky S.G. Teacher of the era of change, or How the problems of professional activity of a teacher are solved today. M., 2002. 11-13 p.
- 5 D'jachenko V.K. Razvivajushhee obuchenie i novejschaja pedagogicheskaja tehnologija. Krasnojarsk: 1998. - 80 p.
- 6 Mushtavinskaya I.V. Technology for the development of critical thinking in the classroom and in the teacher training system. St. Petersburg, 2009. 10-15 p.
- 7 Vasilyeva E.N. Organizational and pedagogical conditions of teacher training in IPK RO for innovative activity: Krasnoyarsk, 2001. -193 p.
- 8 Turabayeva A. Dissertation abstract "improving the innovative skills of school teachers". Kyzylorda, 2013. 13-14 p.
- 9 Buzaubakova K. Magazine "School of Kazakhstan" No. 4, 2009. 30-33 p.
- 10 Kushimbetova S. Possibilities of using innovative technologies in improving the quality of Education. - A.: Education, 2008. -176 p.

Information about the authors:

Bakytgul Abykanova - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Kh.Dosmuhamedov Atyrau university, 212 Studenchesky avenue, Atyrau, Kazakhstan, e-mail: bakytgul@list.ru, <https://orcid.org/0000-0003-0095-3533>

Zhadyra Salykbayeva - master, senior lector of the Kh.Dosmuhamedov Atyrau university, 212 Studenchesky avenue, Atyrau, Kazakhstan, e-mail: jsk_88@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-2515-5853>